

Инж. Милан ШАНОВИЋ

Осврт на одабирање (лиценцирање) мушких приплодних грла у нашој Републици

Савезно извршно вијеће је, у августу прошле године, донијело Одлуку о одабирању (лиценцирању) мушких приплодних грла („Сл. лист ФНРЈ“ број 35/55). Циљ доношења овакве одлуке је да се на територији читаве земље озакони једна од основних мјера унапређења сточарства. Одлука се односи на одабирање бикова и пастува за јавни приплод, а истом Одлуком даје се право републичким извршним вијећима да могу донијети прописе о обавезном одабирању (лиценцирању) овнова и нерастова који се могу употријебити за јавни приплод. Одлуком је предвиђено да ближе прописе о начину одабирања мушких приплодних грла и раду комисије донесе републички секретар за послове привреде, те је у том смислу и донесено Упутство о раду комисија за одабирање мушких приплодних грла и начину одабирања („Сл. лист НРЦГ“ број 5/56). Предње Упутство се односи само на одабирање пастува и бикова на територији НР Црне Горе.

Доношење поменуте Одлуке и Упутства претставља први законски пропис из области сточарства у нашој Републици. Мора се напоменути да је нужно раније или касније донијети још читав низ законских прописа из области сточарства, без којих се не може даље водити одређена политика унапређења сточарске производње (уредба о одређивању рејона за одгајивање појединих раса и сојева, уредба о формирању матичних и елитних стада, упутство о одабирању и класирању грла за елитна и матична стада, евентуално Закон о сточарству итд.) Доношењем наведених и других прописа из области сточарства оформило би се основно пољопривредно законодавство у односу на сточарство. У земљама са напреднијом сточарском и пољопривредном производњом уопште, пољопривредно законодавство показује заинтересованост читавог друштва у примјењивању тековина пољопривредне науке у пракси, путем законских прописа у циљу рјешавања тако важних друштвених проблема као што је проблем унапређења

пољопривреде. У неким земљама је интервенција друштва тако оштра, када се ради о примјени законских прописа на унапређење пољопривредне производње, да је то несхватљиво за наше појмове (напр. Енглеска, гдје власт иде толико далеко да власнику одузима имање, уколико на истом не организује производњу по упутствима стручњака).

Раније су у нашој Републици поједини народни одбори срезова на својим скупштинама доносили одлуке о лиценцирању, мада не сви и не сваке године. Није било једнообразности у раду по овом задатку, те су и резултати били неједнаки. Примјеном поменути Одлуке и Упутства отстрањује се ова сметња.

Значај пуног спровођења лиценцирања је врло велики и претставља једну од основних мјера унапређења сточарства, водеће пољопривредне гране у нашој Републици. Примјеном лиценцирања одабирају се, по правилу, најбоља мушка приплодна грла-бикови и пастуви — и користе у јавном приплоду. Утицај бика и пастува на производна својства њиховог потомства је углавном подједнак као и краве и кобиле. Ма како добру краву и кобилу имали, уколико су бик и пастув слаби, потомство ће бити слабо. С друге стране, утицај бика и пастува на потомство је врло јак, макар да су крава и кобила слабијих производних својстава. Поред родитеља, ту одлучујући утицај имају исхрана, нега и смјештај стоке. Али, у сваком случају, утицај родитеља на потомство је најјачи, јер се по науци о наслеђу својства родитеља вјерно преносе на потомство. Спровођењем лиценцирања из приплода се искључују грла најслабијег екстеријера, кржљава, болесна-физичке наказе, које негативне особине преносе на потомство. С друге стране, коришћењем одабраних мушких приплодних грла предвиђених раса ликвидира се постепено расно шаренило које је нарочито карактеристично за наше говедарство. Одабирањем најбољих мушких приплодних грла и њиховим коришћењем у јавном приплоду подиже се квалитет потомства, што је и основни циљ одабирања. Вриједност једног расног бика, доброг екстеријера и производних својстава је огромна за говедарство једнога краја, узимајући у обзир да ће у току једне године дотични бик оплодити 60—100 крава и даће нешто мањи број потомака уз услов да и краве буду одговарајућих квалитета. Зато се и дају знатна средства за увоз и узгој мушких приплодњака. У том циљу је после рата увезен приличан број бикова оберинталске расе из Аустрије уз високе цијене, као и гатачког соја говеди, већином са подручја Гацка, мада тај број ни издалека не може да задовољи наше потребе.

Колики се значај придаје лиценцирању и обезбјеђењу довољног броја квалитетних приплодњака види се и из Одлуке која ставља у дужност народним одборима срезова да на терет фонда за унапређење пољопривреде или других средстава среза првенствено врше набавке мушких приплодних грла ради

попуњавања пастувских станишта и припусних станица приплодним грлима, ако на подручју среза нема довољно мушких приплодних грла. Оваква одредба је сасвим на свом мјесту, јер се нигдје у пољопривреди средства фондова за унапређење пољопривреде не могу боље искористити него у набавци и правилном коришћењу мушких приплодних грла, нарочито бикова.

Потребно се укратко осврнути на неке одредбе Одлуке и њено спровођење у нашим условима.

У току ове године у свим срезovima се пришло спровођењу лиценцирања на бази Одлуке и Упутства. Међутим, лиценцирање није стриктно спроведено ни у једном срезу, а главни разлог за то је административно прилажење рјешавању овог чисто практичног питања. Прије свега, попис крава и јуница, као и кобила и ждребица, није у потпуности обављен у свим срезovima. Најчешће су потребни формулари достављани одборницима општина, а они су овај посао само дјелимично обавили. У развијеним насељима као што су наша, постављало се питање како да се прикупе потребни подаци. Општине су често истичале као проблем недостатак новчаних средстава која су нужна за плаћање трошкова људима који би морали обићи сва домаћинства и доћи до тачних података. Ова мјера није најчешће схваћена као законски пропис већ само као дужност пољопривредног стручњака, а неки народни одбори општина га немају, док у многима обавља друге послове. Ова мјера није објашњена довољно на зборовима бирача и састанцима Социјалистичког савеза радног народа, а такви састанци су најпогоднија мјеста за објашњавање оваквих мјера док се год не виде практичне користи од њих. Ово тим прије, што се не ради о привременој мјери, кампањског карактера, већ о сталном задатку на чијем рјешењу и спровођењу морају сваке године радити сви народни одбори. Због оваквог прилажења лиценцирању дешавало се да се приводе и плоткиње, умјесто мушких приплодних грла.

Одлука предвиђа да одабирању подлежу бикови од годину дана и старији, а уколико се мушко грло у одређено вријеме не приведе, да ће комисија донијети рјешење о принудном привођењу тога грла о трошку власника и да против оваквог рјешења нема право жалбе. Овим путем се изврши одабирање код свих мушких приплодних грла. Одлука налаже да се одабирање бикова и пастува за јавни приплод врши најмање једанпут годишње, а у вријеме кад одреди комисија. У неким срезovima је спроведено лиценцирање у прољеће и љето, а код већине у јесен. Обзиром на наше услове, када се гро оплођавања у гове-

дарству, као најважнијој грани сточарства, обавља у прољеће и у лето, по нашем мишљењу потребно би било спроводити лиценцирање у рано прољеће, јер би у том случају резултати били најбољи.

Сва мушка приплодна грла која се излучују путем одабирања кастрирају се бесплатно, те и са те стране произвођач има директне користи. Ово нарочито важи за кастрирање пастува, што је свакако деликатан посао. За неиспуњавање обавеза од стране власника мушког приплодног грла, предвиђају се казне од 1.000 — 10.000 динара, које би у крајњем случају требало и примјењивати.

У уској вези са лиценцирањем мушких приплодних грла је и питање набавке и коришћења мушких приплодњака. У нашој Републици је број квалитетних мушких приплодних грла, нарочито бикова, недовољан. Основни разлог за ово је, по нашем мишљењу, ситносопственички карактер наших пољопривредних домаћинстава. Узгој и држање једног бика претставља тешко оптерећење за једно наше сеоско домаћинство. Бик у нашим условима никада не може бити ни приближно искоришћен као приплодно грло у једном домаћинству, а с друге стране његово је држање нужно. У нашој Републици скоро искључиво су власници квалитетних бикова установе за сточарство, пољопривредна добра и земљорадничке задруге. Осим тога, око 20 грла бикова оберталске расе, импортираних из Аустрије су власништво Пољопривредно-шумарске коморе НРЦГ, а дати су углавном на коришћење појединим земљорадничким задругама. Исхрана и нега једног бика претставља и за задруге какве су наше осјетно оптерећење, а чињеница је да коришћење квалитетног бика у припусне сврхе претставља очигледан примјер рада на унапређењу сточарства. Дужност је задруга да раде на унапређењу пољопривреде и најприродније је да ти бикови буду код њих. Али, требало би да фондови за унапређење пољопривреде потпомогну овај рад и да, у границама својих могућности, обезбјеђују новчана средства за држање бикова на своме подручју. Но то не значи да задруга не може дати таквог бика на чување поједином бољем пољопривреднику-члану задруге, уз услов да га храни, његује и користи у смислу датих упутстава од стране задружних пољопривредних стручњака. Да би заиста користили у приплодне сврхе најбоља грла, а пошто је број увезених грла недовољан, нужно је у садашњим условима да народни одбори срезова и општина, чије су потребе у мушким приплодњацима велике, приђу набавци таквих грла код пољопривредних произвођача. Овдје се мисли на она грла која су на смотрема награђена, као и на мушки подмладак чији су родитељи квалитетни и познати. Овакав подмладак морао би бити заштићен од клања и обезбијеђен за приплод. Осим тога, сматрамо да би из фонда за унапређење пољопривреде, или других средстава која стоје

на расположењу пољопривреди, требало стимулирати поједине пољопривредне произвођаче-власнике квалитетнијих приплодних грла, нарочито бикова. Дужност, пак, пољопривредних стручњака на терену би била да дају упутства држаоцима мушких приплодњака о њези, исхрани и коришћењу приплодњака.

На крају, у вези са овим, треба напоменути следеће:

Одабирање мушких приплодних грла мора се убудуће спроводити најсавјесније. Сматрамо да је за идућу годину најзгодније вријеме за то почетак прољећа. До тада би народни одбори срезова и општина имали довољно времена да изврше све потребне припреме и да објасне произвођачима ову мјеру и њен значај. Пољопривредни стручњаци, нарочито у општинским народним одборима, овај задатак треба да озбиљно схвате и приме.